

Muutokset 15–64-vuotiaiden suomalaisten rahapelaamisessa vuosina 2003–2011

SUSANNA RAISAMO & ANNE H. SALONEN

Johdanto

Suomalaisten rahapelaamista on seurattu väestötasolla sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiantosta vuodesta 2003 lähtien neljän vuoden välein. Vuosina 2003, 2007 ja 2011 kerättyjen väestökyselyjen kuvailevia tuloksia on raportoitu erillisissä tilastoraporteissa (Ilkas & Turja 2003; Aho & Turja 2007; Turja & al. 2012). Näiden tilastoraporttien pohjalta ei kuitenkaan voida muodostaa tarkkaa kokonaiskuva rahapelaamisen ajallisista muutoksista: erillisraporttien varassa emme kykene luotettavasti arvioimaan, johtuvatko niissä esiintyvät erot satunnaisvaihtelusta vai onko kyse tilastollisesti merkitsevästä eroista. Muutosten tarkempi analysointi edellyttää kerättyjen tutkimusaineistojen yhdistämistä ja muutoserojen tilastollista tarkastelua.

Tässä artikkelissa analysoimme vuosien 2003, 2007 ja 2011 yhdistetyllä tutkimusaineistolla 15–64-vuotiaiden suomalaisten rahapelaamisessa tapahtunutta kehitystä vuodesta 2003 vuoteen 2011. Tavoitteena on selvittää, onko rahapelaamista kuvaavissa keskeisissä indikaattoreissa tapahtunut muutosta yhdeksän vuoden mittaisen tutkimusajanjakson aikana, ja jos on, miten nämä muutokset näkyvät miehillä ja naisilla sekä eri ikäryhmissä. Tarkastelussa käytettävät indikaattorit ovat rahapelaamiseen osallistuminen viimeisen vuoden aikana (rahapelaamisen vuosiprevalenssi), rahapelaamisen useus ja rahapeli-ongelman esiintyvyys. Rahapeliongelman esiintyvyyttä kuvaava indikaattori oli vertailukelpoinen vain vuosilta 2007 ja 2011. Lisäksi tarkastelemme ongelmapelaamisen vakavuutta ja laajuutta koskevien mielipiteiden kehitystä vuosina 2003–2011. Muutosten tilastollisen merkitsevyyden testaamme χ^2 -testillä.

Ennen empiiristä analyysia taustoitamme joitakin suomalaisen rahapelaamisen kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin liittyviä yleisiä tekijöitä, jonka jälkeen tarkastelemme tutkimuksemme käytettäviä indikaattoreita kotimaisen ja kansainvälisen kirjallisuuden valossa.

Taustaa

Suomalainen rahapelikulttuuri on muutoksessa. Rahapeliä tarjonta on laajentunut, monipuolistunut ja kansainvälistynyt viime vuosina (Järvinen-Tassopoulos 2012). Rahapelaamisen on luonnehdittu myös arkistuneen (Suomalaisen rahapelaamisen vuosikirja 2009, 24). Rahapelikulttuurin yleistä muutosta ilmentää lisäksi huimasti edistynyt peliteknologia sekä pelitarjonnan ja pelaamisen mahdollisuuksien lisääntyminen erityisesti internetissä (Kinnunen 2010).

Suomessa on rahapelimonopolijärjestelmä, jossa rahapelaaminen on järjestetty valtion ohjaamana kolmen peliyhtiön (Raha-automaattiyhdistys, Veikkaus Oy, Fintoto Oy) yksinoikeudella. Rahapelitoiminnasta koituu yhteiskunnalle sekä hyötyjä että haittoja. Arpajaisverotuksen kautta saatavien rahapelituottojen merkitys yleishyödyllisen toiminnan rahoituksessa (esim. urheilun, nuorisotyön, tieteen, taiteen ja hevosurheilun edistäminen) on merkittävä (Rahapelifoorumi 2006, 4). Rahapelaamisen negatiiviset vaikutukset liittyvät puolestaan väärinkäytösten ja rikosten riskiin sekä liiallisen rahapelaamisen haitallisiin seurauksiin, kuten psyykkisiin, terveydellisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin haittoihin. Haitat kohdistuvat sekä pelaajiin itseensä että heidän perheisiinsä, lähiympäristöönsä ja koko yhteiskuntaan (Heikkilä & al. 2009, 21–24; Anielski 2008).

Rahapelaamisesta aiheutuvat ongelmat ovat olleet kasvavan kiinnostuksen kohteena 2000-luvun taitteesta lähtien. Asia on ollut esillä yleisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa, ja siitä on keskusteltu tiedeyhteisöissä ja ammatillisten toimijoiden parissa. (Tammi 2008, 176–179.) Myös poliittisten päättäjien asenteessa näyttää tapahtuneen selkeä muutos rahapelaamisen hyötyjä korostavasta näkökulmasta rahapelihaittojen torjuntaan (Nikkinen 2008, 68).

Edellä kuvatun kehityksen ja kiinnostuksen kasvun taustalla on vuonna 2002 voimaan tullut Arpajaislaki (1047/2001), jossa pyritään turvaamaan yhteiskunnan saama hyöty rahapelitoiminnasta, mutta linjataan samalla koko rahapeli-järjestelmän keskeiseksi tavoitteeksi rahapelaamisesta aiheutuvien haittojen ja ongelmien ehkäisy. Arpajaislain 52. § mukaan sosiaali- ja terveysministeriön tehtävänä on ehkäistä, seurata ja tutkia rahapelaamista ja siihen liittyviä haittoja ja ongelmia väestössä sekä vastata hoidon kehittämisestä (Arpajaislainsäädäntö, 2001). Tuukka Tammen (2008, 182–183) mukaan rahapeliriippuvuuden ehkäisyn, hoidon ja tutkimuksen ottaminen mukaan rahapelipolitiikan tehtäviin voidaankin nähdä pyrkimyksenä korostaa toiminnan vastuullisuutta. Arpajaislakiin on tehty pelaamisen alaikärajaa ja rahapeliä markkinointia koskevia muutoksia, ja muutosten myötä Suomessa tuli 1.10.2010 voimaan rahapelaamisen yleinen 18 vuoden ikäraja.

Suomalaisten rahapelaamista on kartoitettu useissa kansallisissa terveys- ja hyvinvointitutkimuksissa (Hakkarainen & al. 2010, 264–278; Piispa & al. 2009; Raisamo & al. 2012) sekä kansainvälisessä ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) -koululais-tutkimuksessa (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009, 523–533). Lisäksi rahapelaamista on selvitetty lukuisissa yksittäisissä tutkimus- ja kehittämishankkeissa (Pelihaitat verkkosivusto, www.thl.fi/pelihaitat). Myös rahapeliyhtiöt ovat seuranneet suomalaisten rahapelaamista 1980-luvulta lähtien (Tammi 2008; Järvinen-Tassopoulos 2012). Kaiken kaikkiaan rahapelaamiseen liittyvä tutkimus on lisääntynyt Suomessa.

Rahapelaamiseen osallistuminen ja rahapelaamisen useus

Valtaosa suomalaisista pelaa rahapelejä: vuoden 2011 väestökyselyyn osallistuneista 15–74-vuotiaista vastaajista yli kolme neljänestä (78 %)

ilmoitti pelanneensa rahapelejä viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, ja heistä viikoittain pelaavia oli lähes puolet (46 %) (Turja & al. 2012, 31–32).

Kansainväliset rahapelitutkimukset viittaavat siihen, että miehet, erityisesti nuoret miehet, pelaavat enemmän ja useammin kuin naiset ja myös kuluttavat rahaa pelaamiseen naisia enemmän (esim. Wardle & al. 2010). Suomessa on saatu vastaavia tuloksia (Turja & al. 2012, 17).

Vuoden 2008 Aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys (AVTK) -tutkimuksen mukaan 68 prosenttia suomalaisista 15–64-vuotiaista ilmoitti pelanneensa rahapelejä viimeksi kuluneen kuukauden aikana, ja noin neljännes (24 %) pelasi rahapelejä 1–2 kertaa viikossa (Piispa & al. 2009). Miehillä vähintään kolmena päivänä viikossa pelaaminen oli lähes kolminkertaista naisiin verrattuna. Naisilla rahapelaamisen useus vaihteli ikäryhmittäin miehiä enemmän ja oli yleisintä 45–64-vuotiailla naisilla (Halme & al. 2010, 101–103.)

Vuoden 2010/2011 Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan 62 prosenttia peruskoululaisista ja 58 prosenttia lukiolaisista ilmoitti pelanneensa rahapelejä viimeisen vuoden aikana (Pelihaitat verkkosivusto, www.thl.fi/pelihaitat). Valtakunnallinen Nuorten terveystapatutkimus osoitti, että 12–18-vuotiaista nuorista kymmenen prosenttia pelasi rahapelejä viikoittain ja päivittäin pelaavia oli noin kaksi prosenttia (Raisamo & al. 2012).

Rahapeliongelmat

Valtaosa väestöstä pelaa kohtuullisesti, eikä pelaamisesta aiheudu heille haitallisia seurauksia. On arvioitu, että rahapeliongelman esiintyvyys vaihtelee eri maiden aikuisväestöissä noin 0,2 prosentista 7,6 prosenttiin (Hodgins & al. 2011; Lorrains & al. 2011; Williams & al. 2012). Kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden perusteella nuoremmilla ikäryhmillä ja miehillä rahapeliongelmien esiintyvyys on vanhempia ikäryhmiä ja naisia korkeampi (Johansson & al. 2009; Wardle & al. 2010). Vaikka peliongelmia esiintyy enemmän miehillä, ovat esimerkiksi George Ladd ja Nancy Petry (2002) löytäneet tutkimuksessaan viitteitä siitä, että rahapeliriippuvuus kehittyy naisille miehiä nopeammin. Suomalaisen rahapelaamisen vuoden 2011 väestökyselyssä 15–74-vuotiaista vastaajista rahapeliongelmaista ja -rahapeliriippuvuudesta kuluneen vuoden ai-

kana kärsineiden osuus oli yhteensä 2,7 prosenttia (Turja & al. 2012, 17).

Rahapelaamiseen liittyvät mielipiteet

Rahapelaamiseen liittyvät mielipiteet ja asenteet vaikuttavat pelaamiseen, ja päinvastoin. Tieto väestön asenteista ja mielipiteistä sekä niiden muutoksista luo pohjaa keskustelulle esimerkiksi rahapelaamiseen liitettävien haittojen ja hyötyjen välisestä suhteesta. Se heijastelee yleisellä tasolla myös kulttuurin kykyä sietää rahapelaamiseen liittyviä haitallisia seurauksia.

Mielipiteet ja asenteet voidaan jakaa henkilökohtaiseen suhtautumiseen omaa rahapelaamista kohtaan sekä yleiseen suhtautumiseen rahapelaamista kohtaan. Isossa-Britanniassa tehdyissä laajoissa väestötutkimuksissa rahapelaamiseen liittyvien yleisten mielipiteiden on havaittu olevan enimmäkseen kielteisiä (Orford 2011; Orford & al. 2012). Naisten näkemysten on todettu olevan miehiä kielteisempiä (Wardle & al. 2010; Orford & al. 2012). Iän vaikutuksesta on ristiriitaisia tuloksia: Heather Wardlen ja kumppaneiden (2010) tutkimuksessa eri ikäryhmien näkemyksissä ei ollut eroja, mutta Jim Orfordin (2011) tutkimuksessa nuori ikä liittyi myönteisempiin näkemyksiin. Eräs keskeinen havainto oli, että vuosien 2007 ja 2010 välillä rahapelaamiseen liittyvät asenteet olivat muuttuneet sekä miehillä että naisilla myönteisemmiksi. Suurin muutos oli tapahtunut 55-vuotiaiden ja sitä vanhempien ikäryhmässä (Wardle & al. 2010).

Suomalaisten rahapelaamisen väestökyselyissä on selvitetty kansalaisten näkemyksiä rahapelaamisesta, ongelmapelaamisesta sekä rahapelipoliittisista rajoituksista. Näiden perusteella tiedämme muun muassa sen, että enemmistö suomalaisista kannattaa rahapelaamiselle asetettua 18 vuoden ikärajaa ja pitää sitä hyvänä keinona vähentää rahapeliongelmia (Turja & al. 2012, 76). Yli puolet myös pitää ongelmapelaamista vakavana ongelmana Suomessa ja kokee, että pelaamisongelmat ovat viime vuosina lisääntyneet (mts. 68–69). Väestökyselyiden tuloksiin perustuvissa tilastoraporteissa ei kuitenkaan ole analysoitu yksityiskohtaisemmin mielipiteiden kehitystä, ja keskenään vertailukelpoisia kysymyksiä on ollut vain rajallinen määrä.

Aineisto ja menetelmät

Alkuperäiset tutkimusaineistot

Suomalaisten rahapelaaminen väestökyselyjen tiedonkeruut on toteutettu tietokoneavusteisina strukturoituina puhelinhaastatteluina vuosina 2003, 2007 ja 2011. Vuosien 2003 ja 2007 poikkileikkausaineistot on kerätty maaliskuun ja toukokuun välisenä ajanjaksona. Vuoden 2011 tiedonkeruu toteutettiin lokakuun 2011 ja tammi-kuun 2012 välisenä ajanjaksona. Yksityiskohtaisempi kuvaus kunkin väestökyselyn otannasta ja tiedonkeruumenetelmistä on esitetty tilastoraporteissa (Ilkas & Turja 2003; Aho & Turja 2007; Turja & al. 2012). Kyselyjen tarkoituksena on ollut kerätä tietoa suomalaisten rahapelaamisesta, rahapeliongelman esiintyvyydestä ja rahapeliongelmiin liittyvistä mielipiteistä. Kunkin vuonna tutkimuksiin on poimittu satunnaisotannalla väestötietojärjestelmästä edustava otos 15 vuotta täyttäneestä ja sitä vanhemmasta väestöstä Manner-Suomen alueella. Puhelinhaastattelut toteutti Taloustutkimus oy, joka suoritti myös aineistojen painotuksen koko väestöä vastaavaksi sukupuolen, iän ja asuinalueen mukaan. Vuosina 2003–2011 tutkimuksiin on osallistunut kaikkiaan 14 505 suomalaista (taulukko 1).

Yhdistetty tutkimusaineisto 2003–2011

Tutkimuksessamme yhdistimme vuosien 2003, 2007 ja 2011 aineistot ja lisäsimme aineistoon kutakin tutkimusajankohtaa kuvaavan vuosimuuttujan. Eri kyselyvuosien aineistoissa vastanneiden yläikäraja vaihteli ja vertailukelpoisuuden säilyttämiseksi tutkimuksemme kohdejoukoksi rajattiin 15–64-vuotias väestö (taulukko 1).

Yhdistetyssä aineistossa tarkastelumme valikoituivat seuraavat indikaattorit: rahapelaamiseen osallistuminen viimeisen vuoden aikana, rahapelaamisen useus, rahapeliongelmien esiintyvyys sekä ongelmapelaamisen vakavuutta ja laajuutta koskevat mielipiteet. Osa muuttujista luokiteltiin yhdistetyssä aineistossa uudelleen siten, että ne olivat keskenään vertailukelpoisia kaikkina tutkimusajankohtina.

Taustamuuttujina käytimme tutkimusvuotta sekä vastaajan sukupuolta ja ikää. Iän luokittelimme neljään ryhmään: 15–24, 25–34, 35–49 ja 50–64 vuotta. Analysoimme aineiston PASW tilasto-ohjelmalla (versio 19.0) ja esitämme tulokset kaikista vastanneista. Muutosten tilastollisen merkitsevyyden testasimme χ^2 -testillä. Tut-

kimusvuosien (2003 vs. 2007, 2007 vs. 2011 ja 2003 vs. 2011) välistä indikaattorien jakaumamuutosta testasimme kunkin ryhmän (sukupuoli, ikäryhmä, kaikki) sisällä.

Indikaattorit

Rahapelaamiseen osallistuminen viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana (rahapelaamisen vuosiprevalenssi). Rahapelaamisen vuosiprevalenssia kuvaava muuttuja dikotomisoitiin seuraavasti: 1) on pelannut rahapelejä viimeisen 12 kuukauden aikana ja 2) ei ole pelannut viimeisen 12 kuukauden aikana.

Rahapelaamisen useus. Viimeisen vuoden aikana rahapelejä pelanneilta oli tiedusteltu rahapelityypeittäin, kuinka usein vastaaja oli pelannut ko. peliä viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Vuosina 2003 ja 2007 vastausvaihtoehdot olivat: 1) useita kertoja viikossa, 2) kerran viikossa, 3) 2–3 kertaa kuukaudessa, 4) kerran kuukaudessa, 5) harvemmin ja 6) en osaa sanoa (EOS). Vuonna 2011 vastausvaihtoehtoihin oli lisätty vaihtoehto ”päivittäin tai lähes päivittäin”. Yhdistetyssä aineistossa tämän vastausvaihtoehdon valinneet (5 %, n = 169) vastaajat liitettiin useita kertoja viikossa pelanneiden ryhmään.

Muodostimme yhdistettyyn aineistoon rahapelaamisen useutta kuvaavan kumulatiivisen summamuuttujan: 1) pelaa rahapelejä useita kertoja viikossa, 2) pelaa vähintään kerran viikossa eli viikoittain, 3) pelaa vähintään kerran kuukaudessa eli kuukausittain, 4) pelaa harvemmin kuin kuukausittain ja 5) ei pelaa. ”En osaa sanoa”-vastaukset poistimme tarkastelusta. Puutuvien havaintojen lukumäärä oli kaiken kaikkiaan erittäin pieni: vuonna 2003 kahdeksan (0,3 %), vuonna 2007 kuusitoista (0,6 %) ja vuonna 2011 kolme (0,1 %).

Rahapeliongelma. Vertailukelpoista tietoa rahapeliongelman esiintyvyydestä kuluneiden 12 kuukauden aikana oli mahdollista saada ainoastaan vuosilta 2007 ja 2011. Rahapeliongelman esiintyvyyttä viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana (rahapeliongelman vuosiprevalenssi) oli kyselyissä mitattu South Oaks Gambling Screen (SOGS) -kysymyspatteristolla (Lesieur & Blume 1987). SOGS on väestötutkimuksissa yleisimmin käytetty rahapeliongelman arviointimittari (Williams & al. 2012), joka mittaa 20 kysymyksellä rahapelikäyttäytymistä ja rahapelaamisesta aiheutuneita kielteisiä seurauksia. Vastaukset kysymyksiin pisteytettiin ja kysymysten tuot-

taman yhteispistemäärän perusteella vastaajan rahapeliongelma luokiteltiin seuraavasti: 1) ei rahapeliongelmaa / ei pelaa (0–2 pistettä), 2) ongelmia rahapelaamisen hallinnassa (3–4 pistettä) ja 3) todennäköinen rahapeliriippuvuus (5 pistettä tai enemmän).

Rahapeliongelman vakavuutta ja laajuutta mittaavat mielipidekysymykset. Mielipiteitä rahapeliongelman vakavuudesta ja laajuudesta oli tiedusteltu kaikissa kyselyissä vuosina 2003, 2007 ja 2011 seuraavanlaisilla kysymyksillä: 1) ”Onko rahapelien ongelmapelaaminen mielestänne vakava ongelma Suomessa?” (vastausvaihtoehdot kyllä, ei, en osaa sanoa) ja 2) ”Ovatko pelaamisongelmat mielestänne lisääntyneet, pysyneet ennallaan vai vähentyneet viime vuosina?” (lisääntyneet, pysyneet ennallaan, vähentyneet, en osaa sanoa).

Tulokset

Muutokset rahapelaamiseen vuosiprevalenssissa vuosina 2003–2011

Taulukossa 2 esitetään rahapelaamisen vuosiprevalenssin kehitys koko väestössä sekä sukupuolen ja ikäryhmän mukaan. Koko väestön tasolla rahapelaamisen vuosiprevalenssi ei muuttunut tilastollisesti merkitsevästi aikavälillä 2003–2007. Sen sijaan aikavälillä 2007–2011 rahapelaamisen vuosiprevalenssi lisääntyi (taulukko 2; X^2 -testi: 21,6; $df=1$; $p \leq .001$). Sukupuolen mukaan tehty tarkastelu osoitti, että vuodesta 2007 vuoteen 2011 ajoittunut rahapelaamisen vuosiprevalenssin lisääntyminen kohdistui ainoastaan naisiin (X^2 -testi: 17,3; $df=1$; $p \leq .001$).

Ikäryhmätarkastelussa rahapelaamisen vuosiprevalenssissa tapahtuneet muutokset olivat aikavälillä 2007–2011 tilastollisesti merkitseviä 25–34-vuotiailla (X^2 -testi: 13,1; $df=1$; $p \leq .001$) ja 50–64-vuotiailla (X^2 -testi: 7,7; $df=2$; $p \leq .001$).

Muutokset rahapelaamiseen useudessa vuosina 2003–2011

Rahapelaamisen useutta kuvaava kumulatiivinen jakaumamuutos ei ollut tilastollisesti merkitsevä aikavälillä 2003–2007. Aikavälillä 2007–2011 vähintään kerran viikossa (viikoittain) ja vähintään kerran kuukaudessa (kuukausittain) rahapelejä pelanneiden vastaajien osuudet kuitenkin laskivat, ja harvemmin kuin kuukausittain pelanneiden osuus vastaavasti kasvoi (kuvio 1). Muu-

Taulukko 1. Perustietoja rahapelaamisen väestökyselyaineistoista (2003, 2007, 2011) sekä yhdistetty tutkimusaineisto.

	2003	2007	2011	Yhdistetty tutkimusaineisto 2003–2011 ²
Vastanneet				
Kaikki	5 013	5 008	4 484	14 505
Miehiä, N (%)	2 499 (49.9)	2 486 (49.6)	2 117 (47.2)	7 102 (49.0)
Naisia, N (%)	2 514 (50.1)	2 522 (50.4)	2 367 (52.8)	7 403 (51.0)
Ikäryhmät				
15–24-vuotiaat	843 (16.8)	660 (13.1)	600 (13.3)	2 103 (14.5)
25–34-vuotiaat	823 (16.4)	804 (16.1)	530 (11.8)	2 157 (14.9)
35–49-vuotiaat	1 481 (29.5)	1 135 (22.7)	956 (21.3)	3 572 (24.6)
50–64-vuotiaat	1 108 (22.1)	1 372 (27.4)	1 524 (34.0)	4 004 (27.6)
65+ vuotiaat	758 (15.1)	1037 (20.7)	874 (19.5)	2 669 (18.4)
Vastausprosentti ¹	*	48,0	39,9	44,0

¹Vastausprosentti laskettuna niistä vastaajista, joille löytyi puhelinnumerotieto.

²Eri tutkimusvuosien välisen aineistojen vertailtavuuden säilyttämiseksi tutkimuksemme kohderyhmä rajattiin 15–64-vuotiaisiin.

*otoksen alkuperäinen koko ei tiedossa.

Taulukossa painottamaton n-luku

Taulukko 2. Rahapelaamiseen osallistuminen viimeisen 12 kuukauden aikana (%) ja siinä tapahtunut muutos ikäryhmän ja sukupuolen mukaan vuosina 2003–2011.¹

	2003	2007	2011	
	%	%	%	p-arvo ²
Kaikki	77	75	79	≤.001
15–24-v.	75	68	68	
25–34-v.	80	76	84	≤.001
35–49-v.	78	78	82	
50–64-v.	76	74	81	≤.001
Miehet	83	81	84	
15–24-v.	83	82	77	
25–34-v.	88	85	89	
35–49-v.	83	82	87	
50–64-v.	79	77	83	
Naiset	71	68	74	≤.001
15–24-v.	66	54	59	
25–34-v.	71	66	79	≤.001
35–49-v.	72	74	76	
50–64-v.	72	71	78	.007

¹Taulukon luvut laskettu kaikista vastaajista

²Jakaumamuutos oli tilastollisesti merkitsevä aikavälillä 2007–2011

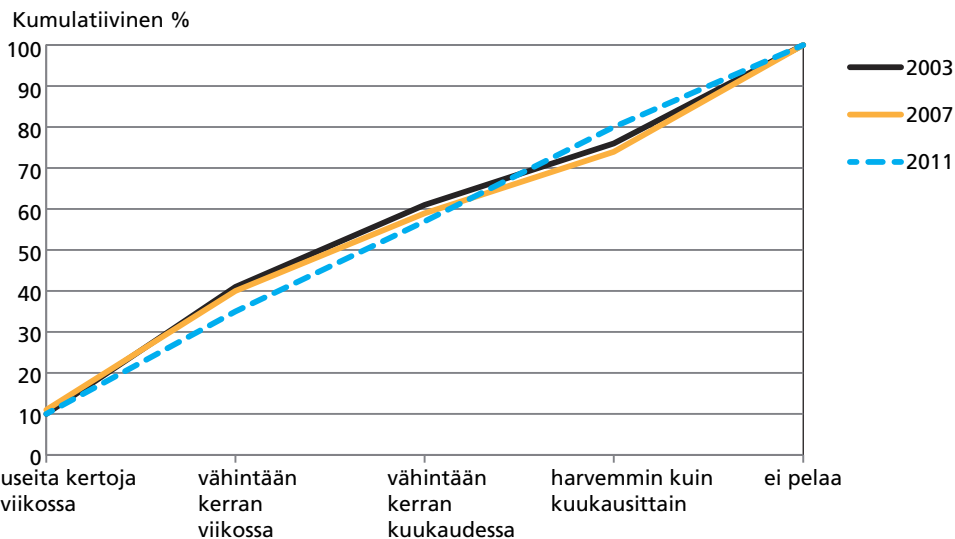
tokset olivat tilastollisesti merkitseviä miehillä ja naisilla sekä kaikissa ikäryhmissä.

Muutokset rahapeliongelman esiintyvyydessä vuosina 2007–2011

Muutokset rahapeliongelmaa kuvaavan muuttujan eri luokissa (ei ongelmia / ei pelaa, ongelmia pelaamisen hallinnassa, todennäköinen peliriippuvuus) eivät olleet tilastollisesti merkitseviä aikavälillä 2007–2011. Muutoserot vuosien 2007 ja 2011 välillä eivät osoittautuneet tilastollisesti merkitseviksi myöskään sukupuolen tai ikäryhmän mukaan tarkasteltuna (taulukot 3 ja 4).

Muutokset ongelmapelaamisen vakavuutta ja laajuutta koskevissa mielipiteissä vuosina 2003–2011

Ongelmapelaamista vakavana ongelmana pitäneiden vastaajien osuus kasvoi tilastollisesti merkitsevästi aikavälillä 2003–2011 (taulukko 5; X²-testi: 782,61; df=4; p ≤.001). Myös niiden vastaajien osuus, joiden mielestä pelaamisongelmat ovat olleet viime vuosina kasvussa, kasvoi yhdeksän vuoden mittaisella tutkimusajanjaksolla tilastollisesti merkitsevästi (X²-testi: 458,98; df=6; p ≤.001). Molempien mielipiteiden kohdalla suurin muutos ilmeni aikavälillä 2003–2007. Huomionarvoista mielipidekysymysten vastaus-

Kuvio 1. Rahapelaamisen useuden muutos vuosina 2003, 2007 ja 2011, kumulatiivinen jakauma (%) 15–64-vuotiaat.

Taulukko 3. SOGS-mittarin mukainen arvio¹ rahapeliongelman esiintyvyydestä (%) ja siinä tapahtunut muutos vuosina 2007–2011².

15–64-vuotiaat	Kaikki, %		Miehet, %		Naiset, %	
	2007	2011	2007	2011	2007	2011
Ei rahapeliongelmaa / ei pelaa (0–2 pistettä)	96,7	97,1	95,0	95,5	98,5	98,7
Ongelmia pelaamisen hallinnassa (3–4 pistettä)	2,3	1,9	3,7	3,1	0,8	0,6
Todennäköinen rahapeli riippuvuus (5≥ pistettä)	1,0	1,1	1,4	1,5	0,7	0,6
Yhteensä %	100	100	100	100	100	100
N	3 489	3 528	1 764	1 783	1 725	1 744

¹Arvio pohjautuu South Oaks Gambling Screen (SOGS) -kysymyspatteriston pohjalta laskettuun viimeisen 12 kuukauden riskipisteystykseen, joka vertailukelpoinen vuosilta 2007 ja 2011.

²Muutosero vuosien 2007 ja 2011 välillä ei tilastollisesti merkitsevä missään ryhmässä.

Taulukon luvut on laskettu kaikista vastaajista.

Taulukko 4. SOGS-mittarin mukainen arvio¹ rahapeliongelman esiintyvyydestä (%) ikäryhmittäin ja siinä tapahtunut muutos vuosina 2007–2011².

	2007				2011			
	15–24	25–34	35–49	50–64	15–24	25–34	35–49	50–64
Ei rahapeliongelmaa / ei pelaa (0–2 pistettä)	93,1	96,0	97,2	98,7	96,2	96,1	97,7	97,8
Ongelmia pelaamisen hallinnassa (3–4 pistettä)	4,9	2,8	1,8	0,8	2,3	2,3	1,7	1,4
Todennäköinen rahapeli riippuvuus (5≥ pistettä)	2,0	1,2	0,9	0,5	1,5	1,6	0,6	0,8
Yhteensä %	100	100	100	100	100	100	100	100
N	654	644	1 082	1 110	656	681	1 034	1 154

¹Arvio pohjautuu South Oaks Gambling Screen (SOGS) -kysymyspatteriston pohjalta laskettuun viimeisen 12 kuukauden riskipisteystykseen, joka vertailukelpoinen vuosilta 2007 ja 2011.

²Muutosero vuosien 2007 ja 2011 välillä ei tilastollisesti merkitsevä missään ikäryhmässä.

Taulukon luvut on laskettu kaikista vastaajista.

Taulukko 5. Ongelmapelaamisen vakavuutta ja laajuutta koskevien mielipiteiden jakautuminen (%) ja niissä tapahtuneet muutokset vuosina 2003–2011.¹

15–64-vuotiaat	Kaikki, %			Miehet, %			Naiset, %		
	2003	2007	2011	2003	2007	2011	2003	2007	2011
Onko rahapeli ongelmapelaaminen mielestänne vakava ongelma Suomessa?*									
Kyllä	47	61	68	47	58	64	47	64	72
Ei	38	24	24	36	29	29	39	20	20
En osaa sanoa	16	15	8	17	13	8	14	13	9
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ovatko pelaamisongelmat mielestänne lisääntyneet, pysyneet ennallaan vai vähentyneet viime vuosina?*									
Lisääntyneet	39	58	60	44	54	53	34	61	66
Pysyneet ennallaan	32	20	25	29	22	30	35	17	20
Vähentyneet	2	2	3	1	2	4	4	1	2
En osaa sanoa	26	21	12	26	21	13	27	21	12
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100

¹Taulukon luvut on laskettu kaikista vastaajista

* Mielipidejakautuman muutos oli tilastollisesti merkitsevä aikavälillä 2003–2011 kaikilla yhteensä sekä miehillä ja naisilla

osuuksissa oli lisäksi se, että ”en osaa sanoa” -vastauksen osuus laski ajan myötä. Sukupuoli- ja ikäryhmätarkastelu osoitti, että molempien mielipidekysymysten jakaumamuutos vuodesta 2003 vuoteen 2011 oli tilastollisesti merkitsevä sekä miehillä ja naisilla että kaikissa tutkituissa ikäryhmissä.

Yhteenveto ja pohdinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli analysoida suomalaisten rahapelaamisessa tapahtunutta kehitystä vuodesta 2003 vuoteen 2011. Tähän saakka vertailukelpoista tutkimustietoa ei ole ollut saatavilla.

Tuloksemme osoittivat, että rahapelaamiseen viimeisen vuoden aikana osallistuneiden osuus kasvoi tilastollisesti merkitsevästi vuosina 2007–2011. Sukupuolen ja ikäryhmän mukaan tehty tarkastelu kuitenkin paljasti, että kasvu kohdistui ainoastaan naisiin ikäryhmissä 25–34- ja 50–64-vuotta. Toisaalta miehillä rahapelaamisen vuosiprevalenssi on ollut kaikkina tutkimusvuosina naisia korkeammalla tasolla. Naisten rahapelaamisen yleistymisen saattaa olla laajempi ilmiö kuin vain suomalaisia koskeva, sillä samansuuntaisia tuloksia on raportoitu muun muassa Isossa-Britanniassa (Wardle & al. 2011).

Tarkasteltaessa rahapelaamisen useudessa ta-

pahtuneita muutoksia, tiheimmin rahapelejä pelanneiden osuudet laskivat: vähintään kerran viikossa ja vähintään kerran kuukaudessa rahapelejä pelanneiden osuudet laskivat aikavälillä 2007–2011, ja harvemmin kuin kuukausittain pelanneiden osuus puolestaan kasvoi. Nämä muutokset olivat samankaltaisia miehillä ja naisilla sekä kaikissa tutkituissa ikäryhmissä. Koko väestön tasolla havaittu rahapelaamisen vuosiprevalenssin kasvu viittaakin ennen muuta siihen, että satunnainen pelaaminen on yleistynyt. Näin ollen rahapelaamisen useudessa tapahtunut muutos on myönteinen: aikaisemmissa tutkimuksissa useita kertoja viikossa rahapelejä pelanneiden on todettu olevan kaikkein alttein pelaajaryhmä rahapelihaittojen kokemiselle ja rahapeliongelmien kehittymiselle (Hansen & Rossow 2008; Lund 2008; Raisamo & al. 2012).

Vuosien 2007 ja 2011 välillä havaittu muutoserä rahapeliongelman esiintyvyydessä (0,3 prosenttiyksikköä) ei osoittautunut tilastollisesti merkitseväksi. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei myöskään havaittu tutkittujen ryhmien (sukupuoli, ikä) välillä. Tässä tutkimuksessa rahapeliongelma määriteltiin kansainvälisesti yleisesti käytettyä rahapeliongelmien arviointimittaria, SOGSia, hyödyntäen (Hodgins & al. 2011; Lorrains & al., 2011; Williams & al. 2012). On huomattavaa, että SOGSin kysymykset oli sovitettu Suomen oloihin, mutta mittaria ei ole validoitu

Suomessa. SOGSin perusteella saatava tieto rahapeliongelman esiintyvyydestä on suuntaa-antava, ja tulokset olisivat voineet olla erilaisia, mikäli rahapeliongelmiin arviointiin olisi käytetty jotakin toista mittaria (Williams & al. 2012). Kuva rahapeliongelma-ongelmista voisi täsmentyä esimerkiksi yhdistämällä eri tietolähteistä saatavia tietoja sekä vertailemalla eri tutkimusasetelmien ja eri mittareilla toteutettujen tutkimusten tuloksia.

Yhdeksän vuoden mittaisen tutkimusajanjakson aikana kansalaisten näkemyksissä ongelmapelaamisen vakavuudesta ja laajuudesta tapahtui selkeä muutos. Tarkastelumme paljasti, että suurin muutos mielipiteissä tapahtui vuosina 2003–2007. Kyseistä ajanjaksoa leimasi voimakas rahapelitoiminnan kasvu ja toisaalta myös rahapeliongelmiin esiinnousu yhteiskunnallisessa julkisessa keskustelussa (esim. Tammi 2008). Huomionarvoista tuloksissa oli lisäksi se, että ”en osaa sanoa” -vastausten osuus laski ajanjaksolla huomattavasti. Tätä voidaan pitää yhtenä osoituksena siitä, että liiallisesta rahapelaamisesta aiheutuvat haitalliset seuraukset ovat tulleet suomalaisille tutuiksi yhteiskunnallisen julkisen keskustelun, vastaajien henkilökohtaisen kokemuksen ja/tai lähipiiriin kautta. Mielipiteiden taustalla vaikuttavista tekijöistä tarvitaan lisätutkimusta sekä kansallisella että yksilötasolla.

Lopuksi voidaan todeta, että suomalaisten rahapelaamiseen liittyvät keskeisimmät muutokset ajoittuivat vuosien 2007 ja 2011 välille, poikkeuksena pelaamista koskevat mielipiteet, joiden jakoumassa havaittu muutos oli suurin vuosina 2003–2007. Koko väestön tasolla tarkasteltuna osallistuminen rahapelaamiseen lisääntyi, mutta toisaalta säännöllinen rahapelaaminen harvinaistui. Sukupuolen ja iän mukaiset erot rahapelaamiseen osallistumisessa, rahapelaamisen useudessa sekä rahapeliongelman esiintyvyydessä olivat huomattavia. Tulokset vahvistavat tutkimuskirjallisuudessa aiemmin esitettyjä havaintoja siitä, että ikä ja sukupuoli ovat keskeisiä rahapelaamiseen liittyviä tekijöitä. Sen sijaan mielipidekysymysten kohdalla ikä tai sukupuoli eivät erotelleet vastaajia, vaan mielipiteissä havaittu kehitys oli samansuuntainen kaikissa ryhmissä. Tutkimuksemme kohderyhmä oli rajattu 15–64-vuotiaisiin. Jatkossa olisi tarpeellista tarkastella myös 65-vuotiaiden ja sitä vanhemman väestön rahapelikäyttäytymisessä ja rahapelaamiseen liittyvissä asenteissa tapahtuneita muutoksia (ks. esim. Munro & al. 2003).

Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimustulosten luotettavuutta voidaan arvioida suhteessa alkuperäisten tutkimusaineistojen otosten edustavuuteen, seurannan kestoon, tutkimusaineistojen vertailtavuuteen ja käytettyihin mittaustapoihin.

Kansainvälisissä rahapelaamisen väestötutkimuksissa puhelinhaastatteluiden vastausprosentti on ollut keskimäärin 53 (Williams & al. 2012). Tähän verrattuna Suomalaisten rahapelaaminen-kyselyjen vastausprosentteja (48 % v. 2007, 40 % v. 2011) voidaan pitää alhaisina. Alhainen vastausprosentti voi heikentää tulosten luotettavuutta, mikäli vastaamattomuus valikoituu rahapelikäyttäytymisen mukaan. Vuonna 2011 suurin kato rahapelaamisen väestökyselyssä oli kahdesnuorimmassa ikäryhmässä, joilla tyypillisesti myös rahapeliongelmiin esiintyvyys on muuta väestöä korkeampi (Williams & al. 2012). Kadon vaikutusta on kuitenkin pyritty korjaamaan painottamalla väestökyselyiden aineistot valtakunnallisesti väestön sukupuolta, ikää ja asuin-aluetta vastaavaksi (Ilkas & Turja 2003; Aho & Turja 2007; Turja & al. 2012).

Rahapelitoiminnassa ja -politiikassa tapahtuneet muutokset ovat vaatineet uusien rahapeli-indikaattoreiden sisällyttämistä väestökyselyihin, ja joiltakin osin kysymysten sanamuotoja ja vastausvaihtoehtoja on vuosien myötä muutettu. Erot kysymysten muotoilussa ja/tai annetuissa vastausvaihtoehtoissa saattavat heikentää jonkin verran eri vuosien välistä vertailtavuutta yhdistetyssä tutkimusaineistossamme, vaikka pyrimmekin rakentamaan muuttujat keskenään mahdollisimman vertailukelpoisiksi.

Tutkimuksessa käytetyt aineistot ovat poikkeileikkausaineistoja, ja tulokset perustuvat vastaajien itseraportointiin tietoihin. Vastaajat saattavat pyrkiä antamaan tietoisesti tai tiedostamattaan sosiaalisesti hyväksyttyjä vastauksia. Vastauksissa voi esiintyä myös muistiharhasta johtuvia epätarkkuuksia. (esim. Luoto 2009; Mäkelä & al. 2010).

Eräänä vertailua heikentävänä tekijänä voidaan pitää myös eroja alkuperäisten kyselyjen tiedonkeruun ajankohdissa. Tiedonkeruu ajoittui vuosina 2003 ja 2007 keväälle ja vuonna 2011 syys-talvelle. Seurannan kestoa arvioitaessa on huomattava, että kolmen poikkileikkaustutkimuksen perusteella ei voida vielä luotettavasti ennakoita tulevaa kehitystä tai tehdä päätelmiä siitä, onko kyse pysyvistä muutoksista. Vasta pidem-

pi seuranta mahdollistaisi kehityksen monipuolisemman tarkastelun, esimerkiksi eri muuttujien välisten yhteyksien muutosten tarkastelun ajassa.

Edellä mainituista rajoituksista huolimatta rahapelaamisen väestökyselyt luovat arvokasta tietopohjaa suomalaisten rahapelaamisen seurantaan ja rahapelipoliittisten toimenpiteiden vaikutusten arviointiin. Poliittinen päätöksenteko, tieteellinen tutkimus ja ehkäisevä työ tarvitsevat kaikki tukseen seurantatutkimuksin kerättäviä

TIIVISTELMÄ

Susanna Raisamo & Anne H. Salonen: Muutokset 15–64-vuotiaiden suomalaisten rahapelaamisessa vuosina 2003–2011

Suomalaisten rahapelaamista on seurattu väestötutkimusten avulla sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiantona vuosina 2003, 2007 ja 2011. Näiden tutkimusten kuvailevia perustuloksia on esitetty tilastoraporteissa. Yksittäisten tilastoraporttien pohjalta on kuitenkin vaikea muodostaa kokonaiskuvaa rahapelaamisen ajallisista muutoksista. Muutosten tarkempi analysoiminen edellyttää kerättyjen tutkimusaineistojen yhdistämistä ja muutoseröjen tilastollista tarkastelua.

Artikkelissa analysoimme yhdistetyllä tutkimusaineistolla 15–64-vuotiaiden suomalaisten rahapelaamisessa tapahtuneita ajallisia muutoksia vuosina 2003–2011. Tarkastelemme myös, miten nämä muutokset näkyvät miehillä ja naisilla sekä eri ikäryhmissä. Tarkastelumme kohteena ovat rahapelaamiseen osallistuminen viimeisen vuoden aikana (rahapelaamisen vuosiprevalenssi), rahapelaamisen useus ja rahapeliongelman esiintyvyys. Rahapeliongelman esiintyvyyttä tarkastelemme vain vuosina 2007 ja 2011. Lisäksi tarkastelemme ongelmapelaamisen vakavuutta ja laajuutta koskevien mielipiteiden kehitystä vuosina 2003–2011. Muutosten tilastollisen merkitsevyyden testasimme χ^2 -testillä.

Tulosten mukaan rahapelaamisen vuosiprevalenssi ei muuttunut tilastollisesti merkitsevästi aikavälillä 2003–2007. Aikavälillä 2007–2011 kuitenkin 25–34- ja 50–64-vuotiaiden naisten rahapelaaminen lisääntyi. Rahapelaamisen useudessa ei tapahtunut tilastollisesti merkitsevää muutosta vuosina 2003–2007. Aikavälillä 2007–2011 vähintään kerran viikossa ja vähintään

tietoja. Tietoja voidaan hyödyntää sekä rahapeliongelmiin palvelujärjestelmän ja hoidon tarpeiden että rahapeliongelmiin ehkäisevien toimenpiteiden suunnittelussa ja kehittämisessä. Jotta edellä kuvattuja ajallisia muutoksia voidaan ymmärtää paremmin, määrällisen tutkimustiedon rinnalle tarvitaan laadullisen tutkimuksen tuottamaa tietoa rahapelaamisen taustalla vaikuttavista rakenteista, prosesseista, mekanismeista ja merkityksistä.

kerran kuukaudessa rahapelejä pelanneiden osuudet laskivat, ja harvemmin kuin kuukausittain pelanneiden osuus puolestaan lisääntyi. Muutokset olivat tilastollisesti merkitseviä sekä miehillä että naisilla ja kaikissa tutkituissa ikäryhmissä.

Rahapeliongelmaisten 15–64-vuotiaiden väestöosuudet olivat 3,3 prosenttia vuonna 2007 ja 3,0 prosenttia vuonna 2011. Muutosero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei myöskään havaittu tutkittujen ryhmien (sukupuoli, ikä) välillä.

Vastaaen arviot ongelmapelaamisen laajuudesta ja vakavuudesta Suomessa muuttuivat tilastollisesti merkitsevästi koko tarkasteluajan jaksolla miehillä ja naisilla sekä kaikissa tutkituissa ikäryhmissä. Havaittu muutos oli suurin aikavälillä 2003–2007.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että yhdeksän vuoden mittaisen tutkimusajan jaksolla suomalaisten rahapelaamiseen osallistumiseen liittyvät keskeisimmät muutokset ajoittuivat vuosien 2007 ja 2011 välille, kun taas mielipiteissä tapahtunut muutos oli selvästi suurin vuosien 2003 ja 2007 välillä. Vaikka väestötasolla tarkasteltuna rahapelaamiseen kuluksen vuoden aikana osallistuneiden osuus lisääntyi, niin säännöllinen rahapelaaminen harvinaistui. Väestön rahapelaamisen seurantaa tulee jatkaa; tietoja voidaan hyödyntää niin rahapeliongelmiin ehkäisevien toimenpiteiden kuin palvelujärjestelmän ja hoidon tarpeidenkin suunnittelussa ja kehittämisessä. Tietoa väestön asenteista ja mielipiteistä puolestaan tarvitaan poliittisen päätöksenteon tueksi.

Avainsanat: väestötutkimus, muutos, rahapelaaminen, rahapeliongelma.

KIRJALLISUUS

Aho, Pauliina & Turja, Tuomo: Suomalaisten rahapelaaminen 2007. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö/Taloustutkimus, 2007.

Anielski, Mark: The socio-economic impact of gambling (SEIG) framework. An assessment framework for Canada: In search of the gold standard. ANIELSKI Management Inc., 2008. <http://www.anielski.com/Documents/SEIG%20Framework.pdf> (luettu 2.5.2013)

Arpajaislainsäädäntö, 2001: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011047> (luettu 30.10.2012)

Arpajaislaki 1047/2001: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011047> (luettu 30.10.2012)

Hakkarainen, Pekka & Järvinen-Tassopoulos, Johanna & Metso, Leena: Miten alkoholin käyttö, rahapelaaminen ja huumeiden käyttö kytkeytyvät toisiinsa? S. 264–279. Teoksessa Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Tigerstedt Christoffer (toim.): Suo-

- mi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.
- Halme, Jukka & Helakorpi, Satu & Laitalainen, Elina & Uutela, Antti & Alho, Hannu: Rahapelaamisen tiheys on yhteydessä terveysriskeihin työikäisillä suomalaisilla. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 47 (2010): 98–108.
- Hansen, Marianne & Rossow, Ingeborg: Adolescent gambling and problem gambling: does the total consumption model apply? *Journal of Gambling Studies* 24 (2008): 135–149.
- Heikkilä, Jukka & Laine, Juha & Salokoski, Tarja: Rahapeliin haitta-arviointi. Raportti 18/2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hodgins, David & Stea, Jonathan & Grant, Jon: Gambling disorders. *Lancet* 37 (2011): 1874–1884.
- Ilkas, Hannu & Turja, Tuomo: Rahapelitutkimus 2003. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö/Taloustutkimus, 2003.
- Johansson, Agneta & Grant, Jon & Won Kim Suck & Odlaug, Brian & Götestam, Gunnar: Risk factors for problematic gambling: A critical literature review. *Journal of Gambling Studies* 25 (2009): 67–92.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna & Metso, Leena: Pojat ovat pelimiehiä, tytöt rahapeliin harrastajia. Vuoden 2007 ESPAD-koululaiskyselyn tulosten tarkastelua. *Yhteiskuntapolitiikka* 5 (2009): 523–536.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna: Rahapelaamisen ja ongelmapelaamisen yleisyys Suomessa. Teoksessa Raento, Pauliina (toim.): *Rahapelaaminen Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 2012.
- Kinnunen, Jani: Verkkorahapelaamisen muodonmuutos. Raportti 12/2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.
- Ladd, George & Petry, Nancy: Gender differences among pathological gamblers seeking treatment. *Experimental and Clinical Psychopharmacology* 10 (2002): 302–309.
- Lesieur, Henry & Blume, Sheila: The South Oaks Gambling Screen (SOGS): a new instrument for the identification of pathological gamblers. *Am J Psychiatry* 144 (1987): 1184–88.
- Lorains, Felicity & Cowlishe, Sean & Thomas, Shane: Prevalence of comorbid disorders in problem and pathological gambling: systematic review and meta-analysis of population surveys. *Addiction* 106 (2011): 490–498.
- Lund, Ingeborg: The population mean and the proportion of frequent gamblers: Is the theory of total consumption valid for gambling. *Journal of Gambling Studies* 24 (2008): 247–256.
- Luoto, Riitta: Kyselytutkimuksen suunnittelu. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 125 (2009): 1647–1653.
- Munro, Brenda & Cox-Bishop, Marlene & McVey, Wayne & Munro, Gordon: Seniors who gamble. A summary of review of the literature 2003. Edmonton: Alberta Gaming Research Institute, 2003.
- Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer: Suomi juo: Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.
- Nikkinen, Janne. Rahapeliongelma aikamme sosiaalipoliittisena haasteena. *Janus* 16 (2008): 64–71.
- Orford, Jim & Griffiths, Mark & Wardle, Heather & Sproston, Kerry & Erens, Bob: Negative public attitudes towards gambling: findings from the 2007 British Gambling Prevalence Survey using a new attitude scale. *International Gambling Studies* 9 (2009): 39–54.
- Orford, Jim: An unsafe bet? The dangerous rise of gambling and the debate we should be having. Chichester: John Wiley & Sons, Ltd., 2011.
- Pelihaitat verkkosivusto: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.thl.fi/pelihaitat> (luettu 8.1.2013)
- Piispa, Matti & Laitalainen, Elina & Helakorpi, Satu & Halme, Jukka & Alho, Hannu & Uutela, Antti: Rahapelaaminen, pelaamisen aiheuttamat ongelmat ja niiden yhteys elintapoihin. tutkimus työikäisistä suomalaisista vuonna 2008. Raportti 29/2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2009.
- Rahapelifoorumi: Suomalainen rahapeli-, bingo-, tavara-arpajais- ja rahankeräyspolitiikka. Sisäasiainministeriön julkaisuja 28/2006. Helsinki: Sisäasiainministeriö, 2006.
- Raisamo, Susanna & Halme, Jukka & Murto, Antti & Lintonen, Tomi: Gambling-related harms among adolescents: A population-based study. *Journal of Gambling Studies* (2012): doi:10.1007/s10899-012-9298-9.
- Suomalaisen rahapelaamisen vuosikirja 2009: Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaali- ja terveysministeriö ja Sisäasiainministeriö, 2009.
- Tammi, Tuukka: Yksinoikeus peleihin, yksinoikeus ongelmiin. Miksi rahapeliongelma tuli yhteiskunnallinen huolenaihe? *Yhteiskuntapolitiikka* 2 (2008): 176–184.
- Turja, Tuomo & Halme, Jukka & Mervola, Markus & Järvinen-Tassopoulos, Johanna & Ronkainen, Jenni-Emilia: Suomalaisten rahapelaaminen 2011. Tilastoraportti 14/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2012.
- Wardle, Heather & Moody, Allison & Spence, Suzanne & Orford, Jim & Volberg, Rachel & Jotangia, Dhriti & Griffiths, Mark & Hussey, David & Dobbie, Fiona: British Gambling Prevalence Survey. UK: National Centre for Social Research, 2011.
- Williams, Robert & Volberg, Rachel & Stevens, Rhys: The population prevalence of problem gambling: Methodological influences, standardized rates, jurisdictional differences, and worldwide trends. Report prepared for the Ontario Problem gambling Research Centre and the Ontario Ministry of Health and Long Term Care (2012): 1–273. <http://hdl.handle.net/10133/3068> (luettu 8.1.2013)